

AUTOREFERAT

**na temat osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych,
popularyzatorskich i organizacyjnych**

dr Roma Ryś-Jurek

Katedra Finansów i Rachunkowości

Wydział Ekonomiczno-Społeczny

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Poznań, kwiecień 2019

RPY

Spis treści

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe.....	3
2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	3
3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311).....	4
3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, wydawnictwo, miejsce i rok wydania, strony, autorka	4
3.2. Charakterystyka badań.....	4
4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych.....	20
4.1. Problematyka badawcza	20
4.2. Statystyka publikacji.....	29
4.3. Uczestnictwo w projektach badawczych	32
4.4. Nagrody za działalność naukową	34
4.5. Udział w konferencjach, seminariach i szkoleniach	34
4.6. Recenzowanie publikacji w czasopismach	34
5. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna	35
6. Współpraca międzynarodowa i krajowa.....	36

1. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

- 2006 Stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych, Wydział Ekonomii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu (obecnie: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu).
Tytuł rozprawy doktorskiej: *Ocena sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych z wykorzystaniem wybranych metod ilościowych*.
Promotor: dr hab. Feliks Wysocki, prof. nadzw. AR w Poznaniu.
Recenzenci: prof. dr hab. Andrzej Czyżewski, AE w Poznaniu,
dr hab. Zofia Wyszowska, prof. nadzw. ATR w Bydgoszczy.
Praca została nagrodzona przez JM Rektora Akademii Rolniczej w Poznaniu (obecnie: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) indywidualną nagrodą za wyróżniającą pracę doktorską.
- 2006 Dyplom ukończenia Studiów doktoranckich przy Wydziale Rolniczym Akademii Rolniczej w Poznaniu (obecnie: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu).
- 2004 Dyplom ukończenia Studiów Podyplomowych w Akademii Rolniczej w Poznaniu (obecnie: Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu) „Roczne Studium Przygotowania Pedagogicznego”.
- 2002 Dyplom ukończenia studiów wyższych, studia magisterskie, Wydział Ekonomii Akademii Ekonomicznej w Poznaniu (obecnie: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu), Kierunek Finanse i Bankowość, specjalność Finanse i Polityka Pieniężna.
Tytuł pracy magisterskiej: *Obieg pieniężny i jego regulacja we Francji w latach 1994-1998* (promotor: dr hab. Zenobia Knakiewicz, prof. nadzw. AE w Poznaniu).

2. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

- 01.10.2006 – obecnie – Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
(do 2008 roku Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego w Poznaniu),
Wydział Ekonomiczno-Społeczny, Katedra Finansów i Rachunkowości
(wcześniejsza nazwa: Katedra Finansów i Rachunkowości w Agrobiznesie),
Zakład Metod Ilościowych i Finansów, stanowiska:
- asystentka: 01.10.2006-30.09.2007,
- adiunkt: 01.10.2007-obecnie, w tym:
- urlop zdrowotny: 15.10.2007-04.02.2008,
- urlop zdrowotny i macierzyński: 01.09.2008-22.03.2009.

3. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art.16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311)

3.1. Tytuł osiągnięcia naukowego, wydawnictwo, miejsce i rok wydania, strony, autor

Jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki wskazuję monografię:

R. Ryś-Jurek: *Sila finansowa oraz jej uwarunkowania produkcyjno-ekonomiczne w gospodarstwach rolnych Unii Europejskiej*. Wyd. Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2019, ISBN 978-83-7160-910-7, ss. 404.

Rozprawa

Recenzentami monografii byli:

- dr hab. Justyna Franc-Dąbrowska, prof. nadzw. SGGW w Warszawie,
- dr hab. Aleksander Grzelak, prof. nadzw. UE w Poznaniu.

3.2. Charakterystyka badań

Gospodarka finansowa gospodarstw rolnych częstokroć różni się od gospodarki przedsiębiorstw. Wynika to ze specyficznych warunków funkcjonowania podmiotów w sektorze rolnym. Gospodarstwa rolne pełnią zarówno funkcje produkcyjne, jak i pozaprodukcyjne w gospodarce. Za ich najistotniejszą cechę uznaje się rodzinny charakter, co ma wyraz w ścisłym związku gospodarstwa rolnego z gospodarstwem domowym. Jest to nie tylko warsztat produkcyjny, ale również powiązanie własności z poczuciem więzi rodzinnej, a ponadto na co zwraca się uwagę w ostatnich latach, gospodarstwa rolne dostarczają dobra publiczne, z których korzysta całe społeczeństwo.

Skoro gospodarstwo rolne jest zarówno miejscem życia, jak i pracy członków gospodarstwa domowego, rodzi to określone konsekwencje. Wygospodarowany dochód w danym okresie jest sumą nadwyżki z prowadzonej działalności rolniczej oraz wszelkich dodatkowych źródeł uzyskiwanych przez członków gospodarstwa. Wobec tego nadwyżka z prowadzonej działalności rolniczej jest jednocześnie dochodem gospodarstwa domowego, a prace rolne wykonywane są przez jego członków. Wysokość dochodu z działalności rolniczej determinuje poziom życia w gospodarstwie domowym, a także wpływa na możliwości rozwojowe gospodarstwa rolnego. Dochód z prowadzonej działalności rolniczej stanowi wynagrodzenie za podjęte ryzyko gospodarcze i za zaangażowane czynniki produkcji. Aby rolnik dobrze nim gospodarował, musi rozumieć zasady i ograniczenia funkcjonowania gospodarstwa rolnego, znać istniejący stan

gospodarstwa na podstawie danych rachunkowych, umieć sporządzać długo- i krótkoterminowe plany oparte na znajomości technicznych i finansowych możliwościach gospodarstwa rolnego.

Ważną częścią planu finansowego gospodarstwa rolnego może okazać się miernik siły finansowej, którego zmiany mogą informować rolnika o wzroście lub spadku jego efektywności finansowej wynikającej z realizowanej produkcji.

Należy tu podkreślić, że w przypadku przedsiębiorstw, siła finansowa oznacza całokształt jego środków oraz możliwości finansowych (w szczególności możliwości finansowania działalności ze środków własnych i obcych), a także jego dostęp do międzynarodowych rynków kapitałowych. Siła ta pozwala przedsiębiorstwu na polepszenie oferty, ochronę pozycji rynkowej, zwłaszcza poprzez dalsze inwestycje i dodatkowe badania naukowe. Siła finansowa przedsiębiorstw definiowana jest również jako zdolność jednostki do zapewnienia zadowalającej sytuacji finansowej w przyszłości, która wynika z wnętrza podmiotu, a więc z jego sytuacji majątkowej, finansowej i dochodowej oraz utrzymania płynności, determinującej jego byt w przyszłości.

W literaturze rolniczej brakuje spójnej definicji siły finansowej w odniesieniu do gospodarstw rolnych¹. Najczęściej spotykanym pojęciem dotyczącym siły gospodarstw rolnych jest siła ekonomiczna. A. Woś zdefiniował ją jako zdolność rolnika do pomnażania majątku i rozwijania gospodarstwa o własnych siłach, przystosowywania się do zmiennych warunków otoczenia oraz utrzymywania się na rynku. Za podstawowy jej miernik uznał majątek gospodarstwa. Natomiast B. Karwat-Woźniak i M. Gospodarowicz stwierdzili, że siłę ekonomiczną gospodarstw rolnych tworzy zasób możliwości tkwiący w podmiocie gospodarczym umożliwiający nie tylko samodzielne utrzymanie się na rynku, ale również dalszy rozwój. Tym samym siła ekonomiczna wyznacza nie tylko aktualną sytuację danej jednostki, ale również kreuje jej przyszłe możliwości. Wielu badaczy siłę ekonomiczną gospodarstw rolnych utożsamia z ich wielkością ekonomiczną (np.: A. Czudec, W. Dzun, A. Grontkowska, W. Michna, M. Wasilewski i M. Mądra).

Natomiast siła finansowa gospodarstw rolnych jest pojęciem wieloaspektowym. Źródłem jej powstawania należy upatrywać w zarządzaniu środkami pieniężnymi i rozdysponowywaniu dochodu. Dotychczas rozpatrywana była przy okazji badania sytuacji finansowej podmiotu. Posługiwano się pewnymi sformułowaniami opisującymi w rzeczywistości siłę finansową, ale mało kto używał tego pojęcia. Na przykład określano podmioty jako „zdolne do przetrwania na rynku”, „o dobrej kondycji”, itp., a miano na uwadze właśnie ich zdolność do tworzenia i

¹ Pojęcia siły ekonomicznej i finansowej podmiotów gospodarczych nie są tożsame. Siła ekonomiczna podmiotu ma źródło w jego majątku, a siła finansowa w jego środkach finansowych. Trudno jest określić, która jest ważniejsza, czy korzystniejsza dla podmiotu gospodarczego. Pierwsza jest pojęciem szerokim, znanym w naukach społecznych, politycznych i ekonomicznych, a druga to wąskie pojęcie z zakresu finansów. Pojęcia te obecne są w badaniach m. in.: D. Barrell i M. Nasha, R. M. Emersona, C. S. Filho, L. E. Frost, J. Grahama, S. Honnefelder, C. R. McConnella i S. L. Brue'a, D. Milczarek-Andrzejewskiej, J. Pena, M. Vatiro.

utrzymania zadowalającej sytuacji finansowej w przyszłości na podstawie analizy ich dochodów i przepływów pieniężnych. Wyjątkiem jest praca J. Kulawika z 1995 roku, w której podjęto próbę zintegrowania kryteriów klasyfikacyjnych, odzwierciedlających pochodzenie wskaźników z bilansu, rachunku wyników, itp. z celami przedsiębiorstwa. Za cele uznano zabezpieczenie płynności, wysoką siłę finansową i rentowność oraz wystarczającą stabilność. J. Kulawik przedstawił propozycje oceny siły finansowej na podstawie gotówki netto z działalności operacyjnej czy z rachunku przepływu kapitału, ale nie przedstawił interpretacji tych wskaźników i pozostawił dużą dowolność doboru kategorii finansowych.

Taki stan rzeczy wpływa na słabą znajomość i unikanie stosowania tego pojęcia w literaturze przedmiotu. Prawdopodobnie to wynik panującej dowolności doboru formuł do mierników siły finansowej, a także konotacje tego terminu z innymi dziedzinami naukowymi, np. fizycznymi. Wpływ na to może też mieć niska dostępność danych pochodzących z rachunkowości rolnej.

Dlatego tak pilną potrzebą współczesnych badań ekonomicznych i finansowych w rolnictwie jest określenie możliwości rozwojowych gospodarstw rolnych rozpatrywanych przez pryzmat ich siły finansowej. Tak określona siła finansowa może stać się uzupełnieniem koncepcji wpływu sił integrujących i różnicujących na ukształtowanie gospodarstwa rolnego, przedstawionej przez R. Manteuffela. Siły integrujące mają swe źródło wewnątrz gospodarstw. Składają się na nie takie tendencje, jak dążenie do m.in.: najefektywniejszego wykorzystania potencjału produkcyjnego ziemi i zasobów pracy; zmniejszania ryzyka poprzez ubezpieczanie się i produkcję wielostronną; równomiernego rozłożenia wpływów ze sprzedaży produktów rolniczych oraz do pełniejszego zaspokajania potrzeb konsumpcyjnych rolników. Z kolei siły różnicujące skłaniają do poszukiwania dla każdego rodzaju produkcji określonej lokalizacji, gdzie ten rodzaj produkcji będzie najefektywniejszy, a więc prowadzą do węższej lub szerszej specjalizacji gospodarstw rolnych. Działają one od zewnątrz, a ich źródłem są obiektywne warunki, w których znajduje się gospodarstwo rolne i na które nie ma bezpośredniego wpływu. Skłaniają one do maksymalnego wykorzystania zastanych warunków i do rozwijania tych działalności, którym sprzyjają.

Opracowana koncepcja siły finansowej gospodarstw rolnych, bazująca na uporządkowaniu dotychczasowego stanu wiedzy oraz wnosząca wartość dodaną w postaci badań, których do tej pory nie prowadzono w takiej skali i zakresie, łączący siły integrujące i różnicujące. Siła finansowa jest wynikiem działania czynników wewnętrznych i zewnętrznych gospodarstwa rolnego, a zarazem aktywnie je kształtuje poprzez kierowanie do gospodarstwa strumienia pieniędzy.

**Zamierzenie
badawcze**

Samo pojęcie siły finansowej jest względnie nieznanie, jak i niestosowane w ekonomii i finansach. Oznacza zdolność danej jednostki do generowania zadowalającej sytuacji finansowej w przyszłości, rozumianej jako

wypracowanie odpowiedniej nadwyżki środków pieniężnych w chwili obecnej. Postanowiono więc **rozwinąć myśl** dotyczącą tej kategorii finansowej, a także przenieść ją na grunt gospodarstw rolnych.

Zaproponowane w rozprawie badania i miary nie są szeroko stosowane w kontekście siły finansowej, ale **umożliwiają dokładniejsze rozpoznanie sytuacji finansowej oraz wyznaczenie perspektyw rozwojowych** gospodarstwa rolnego. Poszerza to w istotny sposób możliwości oceny sytuacji finansowej gospodarstw rolnych.

Takie podejście badawcze poparte jest obserwacjami i dotychczasowymi badaniami własnymi, z których wynika, iż kluczową rolę w rozwoju dalszej działalności gospodarstw rolnych odgrywiają posiadane przez nie środki finansowe. Do takich wniosków skłoniły wcześniej przeprowadzone badania dotyczące płynności finansowej gospodarstw rolnych i ich możliwości inwestycyjnych. Wynika z nich, że sektor ten charakteryzuje wysoka nadpłynność i opieranie działalności głównie na kapitale własnym. Okazało się także, że często wysokie przepływy i nadwyżki finansowe są w gospodarstwach rolnych przeznaczane na inne cele niż inwestowanie, na przykład na konsumpcję bieżącą. Przyczyną takiego stanu rzeczy często jest niski dochód wypracowywany w najmniejszych gospodarstwach, co przekłada się na ich rezygnację z inwestowania w rozwój gospodarstwa rolnego. Z kolei niedostatek inwestycji powoduje brak poprawy sytuacji finansowej. Te zjawiska są jednocześnie przyczyną i skutkiem względnie niższych dochodów w mniejszych jednostkach. Wtedy ich dalszy rozwój i poprawa warunków funkcjonowania jest niemożliwa.

W toku badań zidentyfikowano wiele problemów wymagających wyjaśnienia. Dotyczyły one:

**Problemy
badawcze**

- istoty siły finansowej – określono, co stanowi jej podstawy i był to punkt wyjścia do dalszych rozważań,
- zdefiniowania „siły finansowej”, co wiązało się z rozwinięciem istniejących terminów,
- pomiaru siły finansowej – można stwierdzić, że podmioty są silne lub słabe finansowo, ale ważna jest ich ocena w odniesieniu do konkretnych wartości opracowanych mierników siły finansowej,
- związku siły finansowej z sytuacją produkcyjną i ekonomiczno-finansową, przy czym w tej ostatniej należy upatrywać podstawy budowania zdolności do posiadania stabilnej sytuacji,

- wskazania obszarów, w których powstaje siła finansowa i które mogą ją stymulować lub hamować – obszary te dotyczą czynników zewnętrznych i wewnętrznych o charakterze ilościowym i jakościowym,
- korzyści z badania siły finansowej – w jakim celu jest ona wyznaczana, po co się ją stosuje, jaka jest skuteczność prognostyczna i zasadność badania.

Sformułowanie odpowiedzi na te i inne kwestie, stanowiły zasadniczy cel tego badania.

Cel główny

Było nim: **rozpoznanie zjawiska siły finansowej i jej uwarunkowań produkcyjno-ekonomicznych dla towarowych gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej. Wykonanie tego celu umożliwiło pokazanie narzędzi służących ocenie siły finansowej gospodarstw rolnych.**

Realizację tych zamierzeń ułatwiły założone cele pomocnicze.

Cele pomocnicze

Były nimi:

- systematyzacja pojęć związanych z siłą finansową gospodarstw rolnych i czynnikami ją tworzącymi. Wymagało to pokazania czynników endogenicznych i egzogenicznych prowadzenia działalności rolniczej wpływających na tworzenie się siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych,
- wyznaczenie metody i mierników służących do pomiaru siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych. Konieczne było przy tym zestawienie ich z klasycznymi miarami oceny sytuacji finansowej gospodarstw,
- identyfikacja roli i znaczenia opracowanych metod i mierników siły finansowej do diagnozowania i analizowania siły finansowej gospodarstw w krajach Unii Europejskiej, w różnych wielkościami gospodarstwach i o różnych typach produkcyjnych. Identyfikacja ta ma duże znaczenie w poznaniu obszarów tworzenia siły finansowej oraz czynników wpływających na jej poziom.

Tak określony cel główny i cele pomocnicze podkreślają złożoność problematyki siły finansowej i jej pomiaru. Wobec tego ich realizacja tworzy studium metodyki siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych z terenu Unii Europejskiej, co umożliwiło poznanie natury siły finansowej i obszarów jej tworzenia. Pomogły w tym pomiary siły finansowej za pomocą zaproponowanych mierników. Badania umożliwiły lepsze rozpoznanie mechanizmów rozwojowych gospodarstw rolnych.

Na potrzeby niniejszej pracy, przyjęto określone założenia. Po pierwsze, właściciel gospodarstwa rolnego ma zamiar prowadzenia działalności w długiej perspektywie. Po drugie, występuje względna pasywność gospodarstwa rolnego w relacji do otoczenia, gdyż zachowania gospodarstw rolnych są przede wszystkim funkcją warunków tworzonych przez otoczenie, a decyzje podejmowane przez kierujących gospodarstwami raczej dostosowują charakter działalności gospodarstwa do zastanych warunków, niż aktywnie na nie wpływają. Chodzi tu o egzogeniczny charakter kluczowej zmiennej tj. cen. Rolnicy są cenobiorcami. Przyjęcie tych założeń oznacza, że siłę finansową można traktować jako zdolność gospodarstwa do znajdowania się w dobrej sytuacji finansowej w przyszłości, a nie jako zmienną, na którą właściciel wpływa z zamiarem jednorazowego drenażu środków finansowych z gospodarstwa. Takie podejście badawcze skłoniło do sformułowania następujących hipotez badawczych.

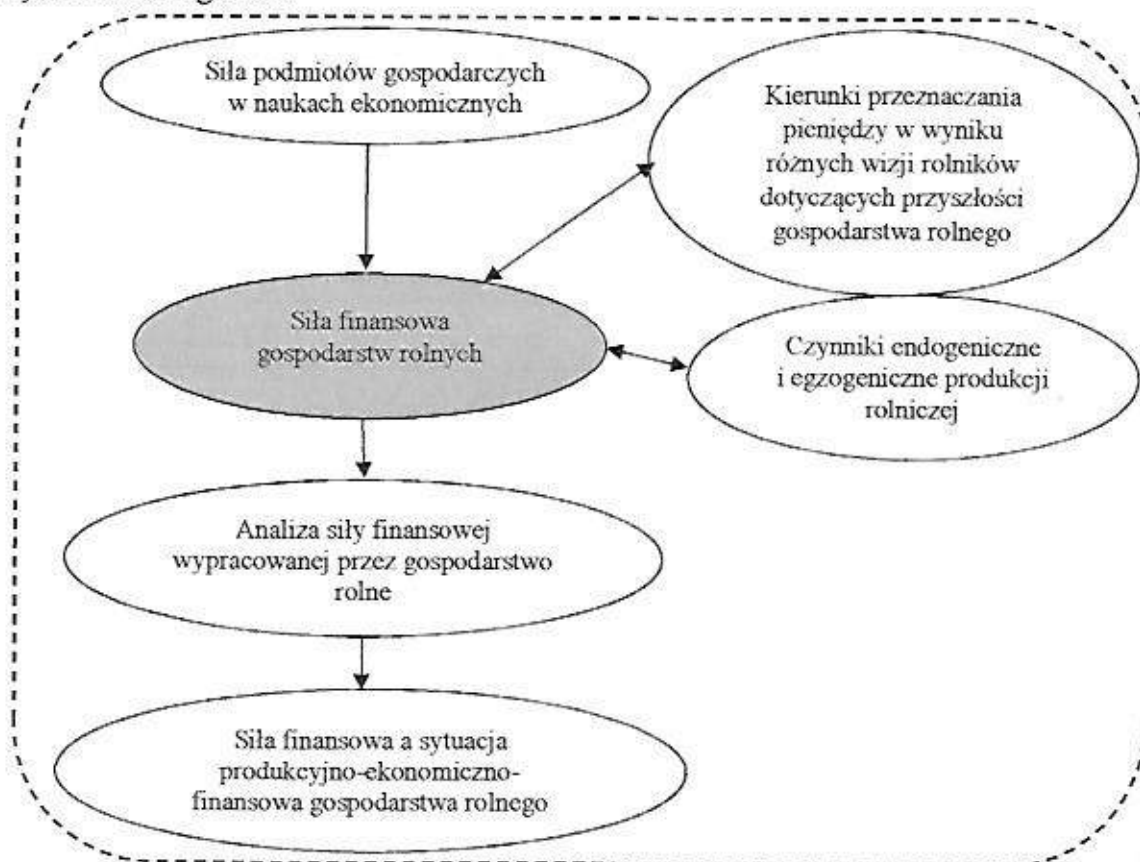
- H1:** W ocenie siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych największe znaczenie mają mierniki oparte na dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego i przepływie pieniężnym, ponieważ umożliwiają diagnozowanie poziomu zasobów finansowych w gospodarstwie rolnym.
- H2:** Siła finansowa towarowych gospodarstw rolnych jest zróżnicowana w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Zwiększeniu wielkości ekonomicznej, wyrażonej w wartościach Standardowej Produkcji w euro, towarzyszy poprawa siły finansowej gospodarstw rolnych.
- H3:** Siła finansowa towarowych gospodarstw rolnych jest zróżnicowana w zależności od typu produkcji gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach rolnych o jednoznacznie ukierunkowanej produkcji występuje wyższa siła finansowa niż w gospodarstwach rolnych wielokierunkowych.
- H4:** Na siłę finansową gospodarstw rolnych wpływają pozytywnie takie determinanty produkcyjno-ekonomiczne, jak: powierzchnia użytków rolnych, poziom produkcji i inwestycji, dopłaty do działalności, a negatywnie oddziałują: koszty operacyjne, zobowiązania i płacone podatki.

Weryfikacja postawionych hipotez badawczych odbyła się na podstawie badań:

- a) teoretycznych – związanych z proponowaną metodyką oceny siły finansowej gospodarstw rolnych i wypełniających lukę istniejącą w literaturze,
- b) empirycznych – związanych ze stosowaniem proponowanych mierników w ocenie sytuacji finansowej towarowych gospodarstw rolnych w różnych przekrojach klasyfikacyjnych (według kraju, wielkości ekonomicznej, kierunku produkcji, typu produkcyjno-ekonomicznego).

Przedstawione hipotezy i wyniki tworzą spójną koncepcję badania siły finansowej gospodarstw rolnych (rys. 1).

Rys. 1. Przebieg badań

Źródło: Opracowanie własne.

Podmiot, przedmiot, zakres czasowy badań

Obiektem badań były: zagregowane towarowe gospodarstwa rolne prowadzące rachunkowość rolną w Unii Europejskiej, a przedmiotem ich siła finansowa. Zakres czasowy analiz ustalono na lata 2004-2015. Wybrany okres obejmuje pierwsze lata po największym rozszerzeniu Unii Europejskiej (z UE-15 stała się UE-25) oraz okres funkcjonowania drugiej perspektywy finansowej w programach Unii Europejskiej.

Material źródłowy i literatura przedmiotu

Główne źródło materiału wtórnego stanowiły dane pochodzące z bazy danych FADN (ang. *Farm Accountancy Data Network* – Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych). Są one przygotowane do prowadzenia badań właśnie od 2004 roku. Dane te mają charakter zagregowany. Unikalność FADN polega na tym, że baza ta gromadzi dane zaliczane do grupy wrażliwych, a które opisują sytuację produkcyjną, ekonomiczną i finansową gospodarstw

rolnych². W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa towarowe, a ich sprawozdania finansowe i inne dane dotyczące ich działalności przygotowane są w sposób syntetyczny. Warto podkreślić, że FADN jest jedyną bazą danych, na potrzeby której zbierane są informacje według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych z obszaru Unii Europejskiej³.

Ważne miejsce wśród materiału źródłowego zajęły: publikacje Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwa Rozwoju Regionalnego oraz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB. Przeanalizowano również publikacje takich instytucji, jak: Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Business Centre Club, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA), Główny Urząd Statystyczny, Komisja Europejska, czy Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Ponadto wykorzystano krajową i zagraniczną literaturę przedmiotu.

Do najważniejszych zastosowanych metod badawczych należały takie metody statystyczne, taksonomiczne i ekonometryczne, jak:

- wybrane miary statystyki opisowej, zastosowane po to, by scharakteryzować wartości wybranych wskaźników analizy finansowej dla gospodarstw rolnych,
- analiza skupień, a w szczególności: klasyfikacja hierarchiczna (hierarchiczna klasyfikacja aglomeracyjna) oraz klasyfikacja optymalizacyjno-podziałowa (metoda *k*-średnich), wykorzystana, by wyznaczyć klasy gospodarstw rolnych o podobnej sile finansowej według krajów Unii Europejskiej,
- modele dla danych panelowych, a więc: estymacja klasyczną metodą najmniejszych kwadratów KMNK modelu panelowego, model z ustalonymi efektami FEM i model z efektami losowymi REM, by wskazać czynniki wpływające na siłę finansową gospodarstw rolnych według wielkości ekonomicznej i typu produkcji,

**Metody
badawcze**

² Należy tu wyraźnie zaznaczyć, że dane z gospodarstw rolnych zbierane dla FADN są traktowane jako poufne. Dopuszczalne jest publikowanie uśrednionych wyników obejmujących co najmniej 15 gospodarstw.

³ W rozważaniach przedstawiających wybrane zagadnienia ekonomiczno-finansowe w rolnictwie, posługiwano się głównie przykładem Polski na tle innych krajów Unii Europejskiej. Wybrano ten właśnie kraj, gdyż od lat Polska zajmuje 1 miejsce spośród krajów Unii Europejskiej ze względu na ludność aktywną zawodowo w rolnictwie. Udział polskich rolników w liczbie osób zajmujących się tą działalnością w Unii wynosi ok. 18%, tak więc prawie co piąty europejski rolnik jest Polakiem. Ponadto polscy rolnicy gospodarują na ok. 8% użytków rolnych UE, co daje Polsce 5 miejsce w UE w 2015 roku. Od dawna Polacy znajdują się w pierwszej trójce unijnych producentów zryta, jabłek, owsa, tytoniu, ziemniaków, buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku, a w pierwszej piątce pod względem produkcji pszenicy, mięsa oraz mleka krowiego (według statystyk GUS).

- regresja logistyczna dwumianowa, by utworzyć rankingi typów produkcyjno-ekonomicznych o najwyższym i najniższym prawdopodobieństwie uzyskania znaczącej siły finansowej,
- wybrane testy statystyczne, takie jak: Kruskala-Wallisa, Walda, Breuscha-Pagana, Hausmana, Kołmorowa-Smirnowa z poprawką Lilleforsa, a także test ilorazu wiarygodności oraz test współliniowości zmiennych objaśniających VIF, które były stosowane pomocniczo przy weryfikacji statystycznej wykorzystanych metod badawczych.

Prezentowana praca ma charakter syntezy, opartej na szczegółowej analizie problemu oraz na prezentacji wyników badań własnych. W **rozdziale pierwszym** przeprowadzono studia literaturowe dotyczące siły podmiotu gospodarczego. Teoria siły podmiotu gospodarczego w ujęciu ekonomicznym jest omówiona zarówno w piśmiennictwie krajowym, jak i zagranicznym, ale właściwie nie była dotychczas stosowana w ujęciu finansowym i w odniesieniu do rolnictwa. Szczegółowa analiza dotychczasowego dorobku dotyczącego omawianego przedmiotu badań i dyskusja naukowa na ten temat, umożliwiły sformułowanie własnego poglądu na koncepcję siły finansowej gospodarstw rolnych. Zaproponowano miary tejże siły. Pojęcie siły finansowej gospodarstwa rolnego zostało ukształtowane w toku rozwoju i ewolucji analiz służących ocenie sytuacji finansowej podmiotów gospodarczych. Brakuje jednolitych zaleceń w tym zakresie odnośnie do stosowanego instrumentarium. Wiadomo jednak, że powinno ono odzwierciedlać zdolność gospodarstw rolnych do tworzenia stabilnej sytuacji finansowej, rozumianej jako wypracowanie satysfakcjonującej nadwyżki środków pieniężnych w chwili obecnej i dającej impuls do uzyskania korzystnej sytuacji finansowej w przyszłości. Powinna ona wynikać z ich możliwości wewnętrznych, a także z zewnętrznych uwarunkowań otoczenia.

Definicja
siły
finansowej

W badaniu wyodrębniono trzy rodzaje siły finansowej – potencjalną, rzeczywistą i wewnętrzną. **Potencjalna siła finansowa oznacza zdolność gospodarstwa rolnego do posiadania zadowalającej sytuacji finansowej w przyszłości na podstawie jego dochodu i zatrzymanej w podmiocie amortyzacji, pomniejszonej o przekazania produktów na potrzeby gospodarstwa domowego. Natomiast rzeczywista siła finansowa gospodarstwa rolnego oznacza tę zdolność osiągniętą w oparciu o przepływ pieniężny, przy czym wewnętrzna siła finansowa to siła rzeczywista bez subwencji zewnętrznych.**

Odnosząc się do prezentowanego w rozdziale 1 przeglądu pojęcia siły w naukach ekonomicznych, można zaproponować opisanie siły finansowej jako oddzielnej kategorii dotyczącej ekonomii i finansów. Osobne wyróżnienie tego pojęcia jest uzupełnieniem istniejącej luki.

Rozdział drugi poświęcono ocenie warunków funkcjonowania gospodarstw rolnych, które wpływają na ich zdolności doprowadzenia działalności i tworzenia dochodu, a w konsekwencji do posiadania siły finansowej. Scharakteryzowano determinanty produkcyjno-ekonomiczne kształtujące siłę finansową gospodarstw rolnych poprzez analizę szczególnych cech gospodarstwa rolnego. Przedstawiono także gospodarke pieniężną w gospodarstwie rolnym i możliwe ograniczenia siły finansowej. Zidentyfikowano czynniki endogeniczne i egzogeniczne, które oddziałują na siłę finansową gospodarstw rolnych. Do najważniejszych z nich zaliczono: zasoby ziemi, zasoby pracy, kapitału, sytuację produkcyjną i ekonomiczno-finansową gospodarstwa rolnego, warunki klimatyczne, fazy cyklu koniunkturalnego, transformację gospodarki, prowadzoną politykę gospodarczą państwa w stosunku do rolnictwa, rozszerzanie się Unii Europejskiej i globalizację gospodarki. Ukazano też znaczenie społeczno-kulturowego aspektu podejmowania działalności rolniczej. Wyboru czynników endo- i egzogenicznych dokonano z punktu widzenia głównej koncepcji pracy, a prezentowano je na przykładzie Polski na tle krajów Unii Europejskiej.

Weryfikacja
HI

Przemyślenia zaprezentowane w tym rozdziale skłoniły do potwierdzenia pierwszej założonej hipotezy zakładającej, że: „w ocenie siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych największe znaczenie mają mierniki oparte na dochodzie z rodzinnego gospodarstwa rolnego i przepływie pieniężnym, ponieważ umożliwiają diagnozowanie poziomu zasobów finansowych w gospodarstwie rolnym”. Została ona potwierdzona dedukcyjnie poprzez wskazanie wpływu czynników endogenicznych i egzogenicznych produkcji rolniczej na sytuację i siłę finansową gospodarstw rolnych, a także poprzez utworzenie mierników siły finansowej na podstawie ugruntowanej wiedzy z zakresu analizy finansowej i rachunkowości rolnej. Można uznać, że siła finansowa gospodarstwa rolnego powstaje jako efekt oddziaływania czynników ilościowych i jakościowych, wewnętrznych i zewnętrznych. Sposób postrzegania tego zjawiska, uzależniony jest od przyjętego podejścia w definiowaniu siły finansowej gospodarstwa rolnego.

W **rozdziale trzecim** scharakteryzowano dane z Sieci Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (FADN) i zaproponowano miary zastosowane do analizy siły finansowej gospodarstw rolnych. W tym celu skonstruowano formuły zgodne z bazą FADN, służące do ustalenia wartości

cech produkcyjnych, ekonomicznych i finansowych gospodarstwa rolnego. Opracowano 56 zmiennych w wielkościach absolutnych i wskaźnikowych. Do zmiennych w wielkościach absolutnych zaliczono 24 kategorie, które opisywały nakłady ziemi, pracy i kapitału, a także uzyskane wyniki z prowadzonej działalności rolnej i poniesione na nią koszty w gospodarstwie rolnym. Natomiast 32 wskaźniki ekonomiczne i finansowe charakteryzowały gospodarowanie zasobami i ich efektywność wykorzystania w gospodarstwie rolnym, płynność, zadłużenie, rentowność i sprawności działania, a także dotyczyły procesu inwestowania w gospodarstwach rolnych.

Kolejne rozdziały miały charakter empiryczny. **W rozdziale czwartym** dokonano pomiaru siły finansowej gospodarstw rolnych według ich wybranych przekrojów klasyfikacyjnych z bazy FADN, tj.: krajów Unii Europejskiej, wielkości ekonomicznej, typu produkcji i typów produkcyjno-ekonomicznych. Analizę prowadzono dla wielkości absolutnych siły finansowej, czyli w przeliczeniu na 1 gospodarstwo rolne, oraz w ujęciu relatywnym, tj. w odniesieniu do wartości sprzedaży zrealizowanej w gospodarstwie rolnym. Otrzymano informację, ile eurocentów siły finansowej powstaje z 1 euro sprzedaży gospodarstwa rolnego.

Szczegółowa analiza siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych z bazy FADN wykazała, że w poszczególnych krajach UE występuje duże jej zróżnicowanie. To stanowi swoistą wartość i można ją uznać za mocną stronę sektora gospodarstw rolnych. Każdy podmiot ma bowiem możliwość rozwijania się w sposób niezależny w oparciu o swoje zasoby. Dzięki temu obszary wiejskie stają się nie tylko producentami żywności, ale i dostawcami usług mieszkaniowych, turystycznych, środowiskowych, itp.

Badania empiryczne wykazały, że siła finansowa gospodarstw rolnych jest zróżnicowana w zależności od jego wielkości ekonomicznej. Potencjalna siła finansowa gospodarstw rolnych rosła wraz z powiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Rzeczywista siła finansowa gospodarstw rolnych pozostawała na niższym poziomie niż potencjalna, ale analizując wyniki w klasach zauważyć można było również jej wzrost wraz z powiększeniem klasy ekonomicznej. Niższe i bardziej zróżnicowane wyniki otrzymano dla wewnętrznej siły finansowej. Analizując ją według wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego można zauważyć, że również rosła ona wraz ze wzrostem ESU. Analizując natomiast siłę finansową w odniesieniu do sprzedaży gospodarstwa rolnego, zauważono, że potencjalna siła finansowa towarowych gospodarstw rolnych, odniesiona do sprzedaży, wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego malała. Rzeczywista siła finansowa w stosunku do sprzedaży w analizowanych latach pozostawała na poziomie niższym od potencjalnej i również malała wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Natomiast wewnętrzna siła finansowa, odniesiona do

sprzedaży, była najniższa i także potwierdziła zależność, że im większe gospodarstwo rolne, tym mniejszy udział siły w jego sprzedaży.

Weryfikacja
H2

Tym samym **potwierdzono drugą hipotezę badawczą** głoszącą, że „siła finansowa towarowych gospodarstw rolnych jest zróżnicowana w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Zwiększeniu wielkości ekonomicznej, wyrażonej w wartościach Standardowej Produkcji w euro, towarzyszyła poprawa siły finansowej gospodarstw rolnych”. Okazało się, że im większe ekonomicznie jest gospodarstwo rolne, tym ma ono wyższą siłę finansową w ujęciu absolutnym. Nie potwierdzono tej hipotezy dla siły finansowej gospodarstw rolnych w odniesieniu do wielkości realizowanej sprzedaży. Największy udział siły w sprzedaży mają gospodarstwa najmniejsze. Może to świadczyć o ich wyższej efektywności sprzedaży.

Weryfikacja
H3

Dalej stwierdzono również, że kierunek produkcji ma znaczenie dla osiągniętej siły finansowej, ale **nie potwierdzono hipotezy trzeciej** zakładającej, że: „siła finansowa towarowych gospodarstw rolnych jest zróżnicowana w zależności od typu produkcji gospodarstwa rolnego. W gospodarstwach rolnych o jednoznacznie ukierunkowanej produkcji występuje wyższa siła finansowa niż w gospodarstwach rolnych wielokierunkowych”. Siła finansowa jest zróżnicowana w zależności od typu produkcji i można wyznaczyć kierunki słabsze i silniejsze finansowo, ale nie zawsze potwierdza się założenie o jednoznacznym wyspecjalizowaniu gospodarstw rolnych – słabsze są również gospodarstwa jednoznacznie wyspecjalizowane, np. gospodarstwa specjalizujące się w pozostałych uprawach polowych czy w chowie bydła.

Przy okazji uchwycono wpływ położenia geograficznego (według krajów UE) na siłę finansową. Wyróżniono cechy charakterystyczne dla tworzenia się siły finansowej, a mające swe źródło w lokalizacji gospodarstwa, a więc pośrednio w historii, polityce i klimacie. Zauważono także, że siła finansowa gospodarstw rolnych jest niższa w czasie dekonjunktury gospodarczej.

W **rozdziale piątym** dokonano oceny siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych w zależności od jej uwarunkowań produkcyjno-ekonomicznych, stosując wybrane metody statystyczne. W tym celu najpierw przeprowadzono klasyfikację towarowych gospodarstw rolnych za pomocą analizy skupień. Za główne kryterium grupowania gospodarstw rolnych z krajów Unii Europejskiej posłużyła siła finansowa gospodarstwa rolnego powiązana z jego strukturą produkcji. Następnie zbudowano modele panelowe dla gospodarstw rolnych według

wielkości ekonomicznej i wybranych typów produkcji. W ten sposób wskazano główne czynniki produkcyjno-ekonomiczne oddziałujące na siłę finansową gospodarstw rolnych. Szczegółowe wyniki oszacowanych modeli panelowych pozwoliły wyznaczyć zmienne wywierające wpływ na wynik finansowy, np. powierzchnia użytków rolnych, nakład pracy, saldo dopłat i podatków dotyczących działalności inwestycyjnej, aktywa, rentowność aktywów, produktywność pracy i środków obrotowych, itp.

Weryfikacja
H4

Tym samym w znacznej części **potwierdzono hipotezę czwartą** zakładającą, że: „na siłę finansową gospodarstw rolnych wpływają pozytywnie takie determinanty produkcyjno-ekonomiczne, jak: powierzchnia użytków rolnych, poziom produkcji i inwestycji, dopłaty do działalności, a negatywnie oddziałują: koszty operacyjne, zobowiązania i płacone podatki”. Większość wskazanych w niej determinant miało zakładany (wcześniej przed badaniami) wpływ na siłę finansową gospodarstw rolnych. Nie sprawdziło się założenie o pozytywnym wpływie inwestycji na siłę finansową, prawdopodobnie przez ich odroczonego efekt w czasie. Wyniki te wymagają jeszcze dalszej obserwacji i prawdopodobnie wprowadzenia zmiennych z opóźnieniami czasowymi do budowanych modeli. Ponadto podatki okazały się nieistotną determinantą siły finansowej. Przypuszczalnie dzieje się tak dlatego, że mają one niską wartość i dla osiągniętych nadwyżek finansowych nie mają istotnego znaczenia.

W części końcowej rozdziału piątego oszacowano modele logitowe dla poszczególnych rodzajów siły finansowej. Oparto się na typach produkcyjno-ekonomicznych i wskazano dla nich szanse na uzyskanie wyższej siły finansowej. Dla potrzeb tego badania sporządzono rankingi gospodarstw o najwyższych i najniższych szansach wystąpienia wyższej siły finansowej w gospodarstwach rolnych.

Monografię zamyka **Podsumowanie**, w którym zawarto najważniejsze wnioski, które powstały w wyniku prowadzonych badań. Wymieniono najważniejsze wyniki badań teoretycznych i empirycznych odnoszące się do metodyki pomiaru siły finansowej towarowych gospodarstw rolnych oraz jej oceny w gospodarstwach rolnych.

Przyczynki
do dalszych
badań

Wprowadzenie i zdefiniowanie się pojęcia siły finansowej, jego upowszechnienie w literaturze przedmiotu, a w konsekwencji próba jego pomiaru jest szansą na:

- identyfikację czynników kształtujących siłę finansową gospodarstw rolnych,

- praktyczne wykorzystanie metod analizy sytuacji i siły finansowej oraz analizy działalności gospodarstw rolnych do oceny podmiotów działających w sektorze rolnym,
- wykorzystanie metod analizy siły finansowej w procesie inwestowania w gospodarstwie rolnym,
- analizę i rozpoznanie sytuacji gospodarstwa rolnego z punktu widzenia decyzji o zakończeniu działalności i sprzedaży gospodarstwa lub decyzji o dokupieniu ziemi i jego powiększeniu.

Z uwagi na charakter pojęcia siły finansowej gospodarstw rolnych nie można nadal mówić o jednoznaczności definicyjnej w tym zakresie, gdyż wykazano, że siła finansowa ma niedookreśloną naturę, a jej powstawanie i kreowanie jest uzależnione od posiadania informacji płynących z rachunkowości rolnej i przyjętego podejścia przez badacza. Jej mechanizm oddziaływania na gospodarstwo rolne przedstawiono na rys. 2. Ponadto wyodrębnienie kilku rodzajów siły finansowej powoduje, że jej pomiar może odbywać się zarówno za pomocą tylko jednego miernika lub większej ich liczby, a wtedy staje się zagadnieniem złożonym.

Rys. 2. Oddziaływanie siły finansowej w gospodarstwie rolnym

Źródło: Opracowanie własne.

**Kategoria
siły
finansowej**

W wyniku przeprowadzonych studiów można stwierdzić, że siła finansowa jest kategorią:

- zmienną – nie można wyznaczyć jednej wartości siły finansowej i uznać ją za jedyną, niezmienną i uniwersalną,
- niejednoznaczną – siła finansowa określana jest na podstawie wybranych kategorii ze sprawozdań finansowych gospodarstwa rolnego, ale nie wyznaczono jej poziomów optymalnych,
- złożoną – powstawanie i określanie siły finansowej wiąże się z uwzględnianiem wielu czynników (wewnętrznych i zewnętrznych) wpływających na jej tworzenie, są one źródłami lub determinantami siły finansowej gospodarstw rolnych,
- endogenną (głównie) – tworzy się wewnątrz gospodarstwa rolnego, które jej potrzebuje by znaleźć się w zadowalającej sytuacji finansowej w przyszłości, ale jest także wspierana ze źródeł zewnętrznych (subwencje),
- subiektywną – o doborze instrumentów do badania siły finansowej gospodarstwa rolnego decyduje wiedza i doświadczenia badacza.

W toku badań wykazano, że siła finansowa ma dwa aspekty. Jeden dotyczy potencjału gospodarstwa rolnego i pochodzi z głównie z wypracowanego dochodu, a więc z produkcji, a przy tym ważna jest znaczna wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego. Drugi natomiast dotyczy rzeczywistych i wewnętrznych zdolności do generowania przepływu pieniężnego. Tu rzeczywista zdolność wspomagana jest przez dopłaty, a wewnętrzna swe źródło ma w pracy, aktywach gospodarstwa i jego dochodzie, a niekoniecznie w wielkości. Tak rozumiana siła finansowa odniesiona do wielkości sprzedaży gospodarstwa rolnego stała się swoistym miernikiem jej efektywności. Rośnie, gdy gospodarstwa są rentowne i niezadłużone.

**Efekty
badań**

Do bezpośrednich korzyści z przeprowadzonych badań należą: poszerzenie wiedzy z zakresu finansów gospodarstw rolnych oraz uporządkowanie dotychczas istniejących poglądów na temat siły ekonomicznej i finansowej gospodarstw rolnych. Ponadto praca dostarcza informacji o potencjalnej, możliwej do wypracowania sile finansowej, o jej faktycznej, rzeczywistej wielkości, a także o jej zależności od dopłat do działalności operacyjnej i inwestycyjnej.

Niniejsza rozprawa przynosi również korzyści pośrednie. Mianowicie dzięki zbadaniu problematyki siły finansowej gospodarstw rolnych, można w sposób jednolity ocenić różne grupy gospodarstw rolnych i sformułować wnioski

dotyczące ich bieżącej sytuacji. Można też na tej podstawie pokusić się o ocenę skutków wprowadzania zmian w polityce rolnej, bowiem jak wykazano na podstawie badań, siła finansowa gospodarstw rolnych wrażliwa jest na zmiany dochodów z gospodarstwa rolnego i wielkości dopłat kierowanych do gospodarstwa rolnego z zewnątrz.

Praca powinna pomóc ośrodkom decyzyjnym w tworzeniu programów dotyczących wsparcia finansów gospodarstw rolnych, gdyż ich wdrożenie zależy nie tylko od woli politycznej, ale i od rzetelnego poznania sytuacji finansowej podmiotu, którego decyzje polityczne dotyczą. Ponadto ośrodki te powinny mieć obiektywny miernik do oceny efektów swej polityki, a także skuteczności podjętych działań. Prezentowany w tej pracy miernik siły finansowej gospodarstw rolnych powinien sprostać tym wymaganiom. Dlatego kolejną pośrednią korzyścią płynącą z tych badań jest dostarczenie pewnych wartości standardowych siły finansowej gospodarstw, które mogą stać się punktem odniesień i porównań dla gospodarstw rolnych.

Pozostaje mieć nadzieję, że przedstawione w tej pracy rozważania dotyczące siły finansowej gospodarstw rolnych przyczynią się do istotnego postępu w posiadanej wiedzy ekonomiczno-finansowej, a także posłużą poprawie jakości podejmowanych decyzji odnoszących się do prowadzonej działalności rolnej gospodarstw. Prezentowane wyniki badań mogą okazać się szczególnie przydatne po wprowadzeniu obowiązku prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych.

Utylitarność
badań

Wykonane analizy dotyczące siły finansowej gospodarstw rolnych mogą stać się cennym narzędziem diagnostycznym zarówno dla kierujących gospodarstwami rolników, ich partnerów rynkowych, jak i ekonomistów, zajmujących się problematyką funkcjonowania gospodarstw rolnych. Ponadto mogą służyć praktykom, np. doradcom rolniczym, bankowcom i politykom z ośrodków decyzyjnych określających makroekonomiczne warunki funkcjonowania sektora rolnego. Z punktu widzenia polityki rolnej, wysoce użyteczne są metody, które umożliwiają przetwarzanie danych liczbowych pochodzących z rachunkowości rolnej. Po ewentualnym wprowadzeniu wymogu prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych, cenne okażą się metody, które byłyby narzędziem oceny sytuacji finansowej gospodarstw rolnych.

4. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

4.1. Problematyka badawcza

W pracy naukowej zajmuję się zagadnieniami dotyczącymi oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rolnych w kontekście przemian zachodzących w sektorze rolnym w Unii Europejskiej. Można tu wyodrębnić cztery kierunki badawcze, a mianowicie:

- 1) ocena sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce,
- 2) diagnoza sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem analizy gospodarowania środkami finansowymi,
- 3) klasyfikacja krajów Unii Europejskiej na podstawie wyników ekonomiczno-finansowych i produkcyjnych gospodarstw rolnych,
- 4) analiza warunków gospodarowania w sektorze rolnym.

Ad. 1). Badania dotyczące **oceny sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce** prowadziłam głównie w latach 2002-2008. Realizowałam je w ramach przygotowywanej pracy doktorskiej i innych publikacji naukowych. Badania koncentrowały się na ocenie sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych w oparciu o dane udostępnione przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie, z wykorzystaniem metody analizy dyskryminacyjnej, probitowej i logitowej. Na podstawie oszacowanych modeli, poszukiwałam odpowiedzi na następujące pytania:

- jakie wyniki uzyskane przez gospodarstwa przesądzają o techniczno-ekonomicznej sprawności poszczególnych gospodarstw,
- jakie jest prawdopodobieństwo utrzymania się na rynku danego gospodarstwa, jaki obszar jego użytków rolnych jest wystarczający, aby gospodarstwo rolne o danym kierunku produkcji mogło utrzymać się na rynku z prawdopodobieństwem bliskim 1,
- czy istnieją pewne optymalne poziomy danych czynników produkcji lub wskaźników finansowych, które umożliwiają uznanie danego gospodarstwa za rozwojowe
- oraz jakie narzędzia służą identyfikacji efektywności układów strukturalnych w rolnictwie.

W warunkach gospodarki rynkowej znacząco wzrasta znaczenie informacji o sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych, które są potrzebne zarówno kierującym gospodarstwami rolnikom, ich partnerom rynkowym, jak i ośrodkom decyzyjnym określającym makroekonomiczne warunki dla funkcjonowania sektora rolnego. Ocena tej sytuacji wymaga posługiwania się odpowiednimi metodami, które umożliwiają przetwarzanie danych liczbowych pochodzących z rachunkowości rolnej. Celem badań było pokazanie możliwości wykorzystania

analizy logitowej i dyskryminacyjnej do oceny sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych. Badania opierałam na danych źródłowych pochodzących z 656 indywidualnych gospodarstw rolnych nieprzerwanie prowadzących rachunkowość rolną w latach 1995-2001 pod nadzorem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (IERiGŻ) w Warszawie. W ich wyniku uzyskiwałam modele, które były skutecznym narzędziem oceny sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych. Na ich podstawie poddawałam ocenie pojedyncze gospodarstwa o różnym kierunku produkcji, powierzchni, dochodzie rolniczym netto. Wyróżnione zostały trzy klasy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych: dobra, budząca obawy i zła. Dodatkowe informacje o tych gospodarstwach potwierdzały trafność oceny na podstawie oszacowanych modeli. Wyniki te opublikowałam głównie w *Rocznikach Naukowych SERiA* (publikacje ujęte w Załączniku 3, II.B.1, nr 1-3 i 6).

W tym obszarze badawczym zajmowałam się również waloryzacją układów strukturalnych w rolnictwie, gdyż poszukiwałam odpowiedzi na pytanie: jakie struktury czynników wytwórczych są lub mogą być najbliższe optimum ekonomicznego w danych uwarunkowaniach historycznych. Takich badań na szeroką skalę w Polsce nie przeprowadzono w tamtym czasie, bowiem konwencjonalne analizy strukturalne polskiego rolnictwa skupiały się głównie na kryterium obszarowym gospodarstwa, demograficznym, społeczno-zawodowym ludności wiejskiej, przestrzenno-regionalnym, itp. Celem tych badań było pokazanie możliwości wykorzystania analizy logitowej do badania sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych i waloryzacji układów strukturalnych z zastosowaniem niekonwencjonalnego kryterium – kryterium zdolności do utrzymania się gospodarstw na rynku, wyliczonym na podstawie dochodu rolniczego netto. Wykazałam (również we współautorstwie z prof. dr. hab. F. Wysockim), że modele logitowe mogą być zastosowane jako narzędzie do przeprowadzenia waloryzacji różnych układów strukturalnych w rolnictwie. Oszacowałam prawdopodobieństwo zakwalifikowania wybranych typów gospodarstw do klasy gospodarstw rozwojowych wraz: z powiększaniem powierzchni jego użytków rolnych, ze starzeniem się kierownika oraz w zależności od wartości wskaźnika rentowności netto (publikacje ujęte w Załączniku 3, II.B.1, nr 4 i 5).

Najważniejszym moim osiągnięciem w tym obszarze badawczym była praca doktorska, którą opublikowałam w 2008 roku.

Rozprawa
doktorska

Ryś-Jurek R. (2008): *Ocena sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych z wykorzystaniem wybranych metod ilościowych*, **Monografia, Rozprawy naukowe nr 391**, Wyd. AR im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań, ark. wyd. 12,3, ss.160.

Uzyskałam za nią w 2006 roku Nagrodę Rektora AR w Poznaniu (wymieniona w Załączniku 3, II.G). W pracy potwierdziłam przyjętą hipotezę zakładającą, że: metody ilościowe są

użytecznym narzędziem w ocenie sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych. Użyteczność ta wyraża się w możliwości diagnozowania poziomu rozwoju gospodarstwa, a także w wielokryterialności i wielowariantowości przeprowadzonych analiz. Opracowałam w niej system wskaźników służących do analizy sytuacji ekonomicznej gospodarstw, oszacowałam modele logitowe, probitowe i dyskryminacyjne. Ponadto wskazałam czynniki mające decydujący wpływ na kształtowanie się sytuacji ekonomicznej gospodarstw, z uwzględnieniem ich poziomów optymalnych oraz zidentyfikowałam takie układy strukturalne w rolnictwie, które są bardziej efektywne od innych. Tło pracy stanowiła charakterystyka sytuacji makroekonomicznej Polski oraz sektora indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce. Po obronie, pracę doktorską opublikowałam jako monografię naukową (pozycja 10 w II.B.1, Załącznik 3), a jej autoreferat i streszczenia opublikowałam m. in. w *Zagadnieniach Ekonomiki Rolnej* i monografii Statsoftu, zawierającej skróty wybranych prac doktorskich, zgłoszonych do VI-IX edycji konkursu na najlepszą pracę z wykorzystaniem narzędzi programu Statistica (pozycje 7-9 w II.B.1, Załącznik 3).

Ad. 2) Drugi obszar moich zainteresowań badawczych, w którym mieści się także monografia pt. *Sila finansowa oraz jej uwarunkowania produkcyjno-ekonomiczne w gospodarstwach rolnych Unii Europejskiej*, przedstawiona przez mnie do oceny jako osiągnięcie naukowe określiłam jako **diagnozę sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem analizy gospodarowania środkami finansowymi**. W tym obszarze badań opublikowałam kilkadziesiąt prac w latach 2007-2018, a więc po uzyskaniu stopnia doktora. Z tej grupy publikacji w wykazie najważniejszych opublikowanych prac naukowych uwzględniłam siedem artykułów (Załącznik 4). Zjawiska badane w tym obszarze dotyczą towarowych gospodarstw rolnych, których zagregowane wyniki publikowane są w bazie FADN.

Celem badań, prowadzonych przeze mnie tym nurcie badawczym była przekrojowo-dynamiczna analiza zróżnicowania gospodarowania środkami finansowymi w gospodarstwach rolnych w krajach Unii Europejskiej. Identyfikowałam również wpływ wybranych czynników na to zagadnienie, a wyniki interpretowałam w kontekście oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rolnych. Przeprowadzając badania, wykorzystywałam różne rodzaje wskaźników dotyczących płynności, rentowności, czy inwestowania i opodatkowania, zarządzania kapitałem obrotowym netto w gospodarstwach rolnych, a także wybrane metody statystyczne, np. analizę logitową, dyskryminacyjną, czy regresję panelową. Uzyskiwane wyniki badań publikowałam w takich czasopismach, jak: *Handel Wewnętrzny*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia*

Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Studia Oeconomica Posnaniensia, Wieś i Rolnictwo, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego oraz Zagadnienia Ekonomiki Rolnej, a także w *Zeszytach Naukowych SGGW w Warszawie „Problemy Rolnictwa Światowego”* oraz *„Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”*. Ponadto moje prace ukazały się w zbiorach artykułów z konferencji międzynarodowych jako *Proceedings* i oczekują na indeksowanie w bazie Web of Science. Wyniki moich badań z tego nurtu zaprezentowałam jako gość seminarium na Uniwersytecie Lumière 2 w Lyonie w prezentacji pt. *Les problèmes économiques et sociologiques des exploitations agricoles en Pologne au debut de XXI siècle* (Załącznik 3, II.H.6).

W tym nurcie podstawą do określenia sposobu gospodarowania finansami w gospodarstwie rolnym, było zbadanie sposobu zarządzania gotówką w gospodarstwie rolnym. Wyniki tych badań opublikowałam w 2013 roku w *Handlu Wewnętrznym*.

Załącznik
4

Ryś-Jurek R. (2013): *Cykl konwersji gotówki w gospodarstwie rolnym – wybrane problemy na podstawie danych FADN dla krajów UE-27 z 2009 roku*, *Handel Wewnętrzny*, nr 1 (342), styczeń-luty, s. 55-63.

Próba przedstawienia cyklu konwersji gotówki została tu połączona z analizą płynności, zadłużenia, sprawności działania i rentowności w gospodarstwie rolnym na podstawie danych z bazy FADN. Porównałam wyniki gospodarstw rolnych z Polski z wynikami obserwowanymi w UE-27. Wykazałam, że rodzaj prowadzonej działalności, którą jest produkcja rolna, wpływa na wyniki uzyskane w badaniu przez gospodarstwa rolne, gdyż mają one wysoki poziom kapitału obrotowego netto w dniach obrotu, długi cykl operacyjny, nadpłynność, niską skłonność do zadłużania, małą sprawność działania i niewysoką rentowność.

W toku prowadzonych badań nad sytuacją ekonomiczno-finansową gospodarstw rolnych, również wcześniejszych (przykładem mogą tu służyć publikacje wymienione w Załączniku 3, w II.B.2, nr: 11-21), sformułowałam trzy problemy metodologiczne i zaproponowałam sposoby ich rozwiązania. Pierwszy problem wynika z braku obowiązku prowadzenia rachunkowości w gospodarstwach rolnych, co skutkuje brakiem aktualnych danych o ich sytuacji ekonomicznej, dlatego posługiwałam się bazą FADN z wynikami średnimi dla gospodarstw rolnych w UE. Drugi problem to świadomość, że formuły wskaźników finansowych opracowane dla przedsiębiorstw nie odpowiadają dostępnym danym z gospodarstw rolnych, dlatego przekształcam je tak, by dostosować je do danych i specyfiki działalności gospodarstw rolnych. Trzeci problem wynika z wysokiej podatności obliczonych wartości wskaźników finansowych gospodarstw rolnych na wahania sezonowe. Niestety bez nowych rozwiązań metodologicznych i nowych baz danych nie da się ich pokonać.

Istnienie tych ograniczeń badawczych stało się dla mnie inspiracją do poszukiwania rozwiązań i nowych formuł wskaźników finansowych dostosowanych z jednej strony do dostępnych danych FADN, a z drugiej strony do wymagań analiz finansowych w gospodarstwach rolnych. Takie podejście badawcze zaowocowało szerokimi badaniami nad płynnością (Załącznik 3, II.B.2, nr 23 i 32), inwestycjami (Załącznik 3, II.B.2, nr 26 i 28) i opodatkowaniem gospodarstw rolnych (Załącznik 3, II.B.2, nr 25 i 27) oraz rentownością. Propozycje formuł wskaźników rentowności dla gospodarstw rolnych opublikowałam w czasopiśmie *Wies i Rolnictwo* w 2013 roku.

Załącznik 4 R. Rys-Jurek (2013): *Rentowność sprzedaży w sektorze gospodarstw rolnych w Polsce na tle krajów Unii Europejskiej*, **Wies i Rolnictwo**, nr 4 (161), s. 161-172.

W badaniu zaproponowałam by w przypadku gospodarstw rolnych rentowności sprzedaży nie przedstawiać jako relacji zysku do sprzedaży tak, jak w przypadku przedsiębiorstw. Jako odpowiednik zysku brutto przyjąłam wartość dodaną brutto, a jako odpowiednik zysku netto wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Natomiast do kalkulowania wartości sprzedaży gospodarstwa rolnego przyjąłam różnicę między produkcją ogółem a wartością przekazania do gospodarstwa domowego i zużycia wewnętrznego w gospodarstwie rolnym. Wykonane badania wykazały, że poziom rentowności sprzedaży jest zróżnicowany w zależności od kraju, wielkości ekonomicznej gospodarstwa, typu rolniczego, warunków produkcji i regionu prowadzonej działalności. Zróżnicowania te wynikają z konkretnych uwarunkowań produkcji – czynników wewnętrznych i zewnętrznych sektora, wpływających na poziom rentowności. Stało się to ważną przesłanką do podejmowania dalszych badań na ten temat.

Zajęłam się również badaniem wybranych uwarunkowań inwestowania w gospodarstwach rolnych w Unii Europejskiej. Zagadnienie to rozpatrywałam od strony możliwości inwestycyjnych oraz od strony realizacji inwestycji w gospodarstwie rolnym. Wyniki opublikowałam w 2014 roku.

Załącznik 4 Rys-Jurek R. (2014): *Wybrane uwarunkowania inwestowania w gospodarstwach rolnych w Unii Europejskiej w latach 2004-2011*, **Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie „Problemy Rolnictwa Światowego”**, t. 14 (XXIX), z. 1, s. 108-118.

Przeprowadzając badania, posłużyłam się danymi FADN dla towarowych gospodarstw rolnych według kraju Unii Europejskiej dla lat 2004-2011 oraz według wielkości ekonomicznej i typu rolniczego dla Polski i średniej UE-27. Potwierdziłam hipotezę zakładającą, że istnieje zależność między położeniem geograficznym gospodarstwa, jego wielkością ekonomiczną lub typem rolniczym a jego możliwościami inwestycyjnymi. Pozytywnie zweryfikowałam również hipotezę drugą, wskazującą na istnienie zależności między położeniem geograficznym gospodarstwa, jego wielkością ekonomiczną i typem rolniczym a realizacją inwestycji w

gospodarstwie rolnym. Zauważyłam również, że często wysokie przepływy i nadwyżki są w gospodarstwach rolnych przeznaczane na inne cele niż inwestowanie (np.: konsumpcje bieżąca). Przyczyną takiego stanu rzeczy często jest niski dochód wypracowywany w najmniejszych gospodarstwach, co przekłada się na ich rezygnację z inwestowania w rozwój gospodarstwa rolnego. Z kolei niedostatek tych inwestycji powoduje brak poprawy jego sytuacji finansowej. Te zjawiska są jednocześnie i konsekwencją i skutkiem względnie niższych dochodów w mniejszych jednostkach.

Takie wyniki skłoniły mnie do rozpoznania problematyki opodatkowania gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej. Badania opublikowałam w 2014 roku w *ZN SGGW „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”*.

Załącznik
4

Ryś-Jurek R. (2014): *Opodatkowanie gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej w latach 2004-2011*, *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing”*, z. 11 (60), s. 204-216.

Potwierdziłam, że podatki rolne płacone przez gospodarstwa rolne w Unii Europejskiej mają charakter indywidualny, zależny od rozwiązań przyjętych w danym kraju. Obciążają głównie gospodarstwa o dużej produkcji, o znacznej powierzchni użytków rolnych, kierunkach głównie roślinnych, położone poza strefą niekorzystną. Ponadto w Polsce nie są wysokie na tle innych krajów Unii Europejskiej i pozostają na poziomie niższym od średniej obliczonej dla krajów UE. Zauważyłam również, że podatek rolny płacony przez gospodarstwa rolne pełni raczej rolę podatku majątkowego o niewielkim związku z uzyskiwanym przez nie dochodem.

W dalszych badaniach poszukiwałam odpowiedzi na pytanie: jakie są zachowania finansowe gospodarstw rolnych? Wyniki opublikowałam w 2016 roku w czasopiśmie *Handel Wewnętrzny*.

Załącznik
4

Ryś-Jurek R. (2016): *Zachowania finansowe gospodarstw rolnych*, *Handel Wewnętrzny*, nr 4 (363), s. 240-254.

Zachowania finansowe gospodarstw rolnych zaprezentowałam w ujęciu teoretycznym na podstawie przeglądu literatury oraz ich skutków. Gospodarstwo rolne ujmowałam jako gospodarstwo domowe i przedsiębiorstwo jednocześnie, a także przedstawiłam jego cele finansowe. Stwierdziłam, że właściciele gospodarstw rolnych nie zawsze skupiają się tylko na maksymalizacji zysku. Dla rolników ważne jest powiększanie gospodarstwa rolnego, dochód jaki z niego uzyskują, poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych gospodarstwa domowego i zapewnienie funduszy na prowadzenie inwestycji. Na podstawie dostępnych danych rachunkowych z bazy FADN, sprawdziłam przełożenie celów o charakterze deklaracyjnym na stan posiadania gospodarstw rolnych. Okazało się, że w większości krajów UE właściciele

gospodarstw rolnych powiększali powierzchnię użytków rolnych w gospodarstwie, zwiększał się ich dochód, a zmiennie kształtował się udział inwestycji w dochodzie. Wykazano też wrażliwość tych charakterystyk na zmianę wielkości ekonomicznej gospodarstwa oraz ich pewną niezależność od kierunku produkcji.

W związku z kluczową rolą dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w kształtowaniu sytuacji i zachowań finansowych tych podmiotów, skupiłam uwagę na badaniu dochodów gospodarstw rolnych w UE (Załącznik 3, II.B.2, nr 30) oraz na określeniu najważniejszych determinant produkcyjno-ekonomicznych dochodów. W ten sposób powstały w 2018 roku dwie publikacje.

Załącznik 4 Ryś-Jurek R. (2018): *Determinants of family farm income: Findings from the panel data on the type of production in the EU countries*, **Proceedings of the 10th Economics & Finance Conference**, Rome, IISES, s. 456-467. DOI: 10.20472/EFC.2018.010.031.

Załącznik 4 Ryś-Jurek R. (2018): *Farm income and their production and economic determinants according to the economic size in the EU countries in 2004-2015*, **Proceedings of the 2018 International Scientific Conference "Economic Science for Rural Agribusiness and Rural Economy"**, No 2, Warsaw, 7-8 June 2018, s. 21-28. DOI: 10.22630/ESARE.2018.2.1.

Opublikowałam je jako rozdziały w pokonferencyjnych *Proceedings*. W badaniach tych sprawdzałam m.in. zasadność hipotez zakładających, że determinanty dochodów są różne w zależności od typu produkcji i wielkości ekonomicznej. Do ich weryfikacji posłużyły mi opracowane i oszacowane przeze mnie modele panelowe REM i FEM. W pierwszym artykule przedstawiłam dochody gospodarstw rodzinnych i ich uwarunkowania takie, jak: nakład pracy, powierzchnia użytków rolnych, aktywa, produkcja, zobowiązania, koszty, inwestycje i przepływ pieniężny. Potwierdziłam hipotezę zakładającą, że determinanty wpływające na dochody zależą od typu produkcji gospodarstwa. Największy wpływ na nie wywiera przepływ pieniężny. Natomiast znaczenie nakładów pracy, ziemi i kapitału nie jest równe w poszczególnych typach produkcji. W typach produkcji roślinnej, najważniejszymi determinantami dochodów okazały się: powierzchnia użytków rolnych i aktywa. Podczas gdy w typach produkcji zwierzęcej, to aktywa są najważniejszym wyznacznikiem dochodów.

W drugim artykule wykazałam, że dochody gospodarstw rolnych determinowane są takimi czynnikami, jak: powierzchnia użytków rolnych, rodzaj produkcji (roślinna, zwierzęca), koszty, inwestycje netto i przepływ pieniężny, niezależnie od wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego. Co prawda, wpływ tych czynników jest najsilniejszy wśród najmniejszych gospodarstw rolnych, a największy wpływ na dochód wywiera produkcja i koszty, a najmniejszy inwestycje

netto. Natomiast w bardzo dużych gospodarstwach, znaczenie produkcji i powierzchni użytków rolnych jest mniejsze, a największy wpływ na dochód wywiera przepływ pieniężny.

Ad. 3) Trzeci obszar moich badań stanowi **klasyfikacja krajów Unii Europejskiej na podstawie wyników ekonomiczno-finansowych i produkcyjnych gospodarstw rolnych**. W nurcie tym **głównym celem badań było klasyfikowanie i pozycjonowanie gospodarstw rolnych z krajów Unii Europejskiej na podstawie ich wyników ekonomiczno-finansowych**. W tym obszarze badań opublikowałam prace w latach 2007-2016, a więc po uzyskaniu stopnia doktora. Otrzymane wyniki badań publikowałam w takich czasopismach, jak: *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Przegląd Statystyczny*, *Wieś i Rolnictwo*, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* oraz *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, a także w Zeszytach Naukowych SGGW w Warszawie „*Problemy Rolnictwa Światowego*”. Z tej grupy publikacji w wykazie najważniejszych opublikowanych prac naukowych uwzględniłam trzy artykuły (Załącznik 4).

Najpierw powstały publikacje opisujące sytuację ekonomiczno-finansową polskich gospodarstw rolnych w porównaniu z gospodarstwami innych krajów UE, a dalej zajmowałam się podobieństwami i różnicami w strukturach produkcji i osiąganymi wynikach przez gospodarstwa rolne. Są to publikacje wymienione w Załączniku 3, II.B.3, nr: 35-44. Wykonując badania w tym obszarze stwierdziłam, że polskie rolnictwo zajmuje ważne miejsce w polskiej i unijnej gospodarce. Co roku zwiększają się środki kierowane do tego sektora, powiększa się w nim dochód. Moje badania wykazały, że średnie wyniki produkcyjno-dochodowe polskich gospodarstw rolnych poprawiają się z roku na rok, ale nadal otwieramy trzecią 10-tkę wśród krajów UE. Zwróciłam też uwagę na duże znaczenie środków finansowych z budżetu UE dla Polski na realizację Wspólnej Polityki Rolnej, gdyż dają one realną szansę na kontynuację rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa w Polsce.

Ważnym badaniem w tym obszarze była prezentacja siły ekonomicznej gospodarstw rolnych z krajów UE-24 na podstawie danych FADN z 2004 roku. Starłam się odpowiedzieć na następujące pytania: 1. Które miejsce pod względem wielkości ESU zajęło przeciętne polskie gospodarstwo rolne pośród innych unijnych gospodarstw rolnych? 2. Jaka była specyfika produkcji rolniczej polskiego przeciętnego gospodarstwa rolnego na tle innych unijnych gospodarstw rolnych? 3. Do których gospodarstw rolnych z państw europejskich podobne było polskie przeciętne gospodarstwo, po uwzględnieniu wielkości ESU i struktury produkcji? Wyniki opublikowałam w 2008 roku w *Journal of Agribusiness and Rural Development*.

Ryś-Jurek R. (2008): *The economic strength of Polish individual farms in the European Union in the year 2004*, **Journal of Agribusiness and Rural Development**, nr 4 (10), s. 95-108.

W tym badaniu położyłam duży nacisk na podobieństwa struktur produkcji. Przeprowadziłam hierarchiczną klasyfikację aglomeracyjną według ESU i struktury produkcji. Na jej podstawie uzyskałam pięć klas przeciętnych gospodarstw rolnych z krajów UE-24. Porównanie przeciętnych wyników polskiego i unijnego gospodarstwa rolnego wykazało, że większość podstawowych kategorii ekonomicznych w polskim przeciętnym gospodarstwie rolnym była około trzykrotnie niższa niż w gospodarstwie unijnym. W rankingu według wielkości ESU polskie przeciętne gospodarstwo rolne zajęło 20 miejsce spośród 24 przeciętnych unijnych gospodarstw rolnych. Wskazałam też czynniki decydujące o specyfice produkcji rolniczej polskiego gospodarstwa rolnego.

Następnie wykonałam porównanie struktury produkcji rolniczej przeciętnego polskiego gospodarstwa rolnego z produkcją przeciętnych gospodarstw z krajów UE-27 na podstawie danych FADN dla 2007 roku. Wyniki badań opublikowałam w czasopiśmie *Więś i Rolnictwo* w 2010 roku.

Ryś-Jurek R. (2010): *Struktura produkcji indywidualnego gospodarstwa rolnego w Polsce i krajach UE-27 – analiza podobieństwa w 2007 roku*, **Więś i Rolnictwo**, nr 3, s. 73-87.

Zastosowałam miarę podobieństwa struktur, standaryzację cech prostych i hierarchiczną klasyfikację aglomeracyjną. Po porównaniu podstawowych średnich wyników polskiego i unijnego gospodarstwa rolnego okazało się, że większość tych kategorii w polskim przeciętnym gospodarstwie rolnym była prawie o połowę niższa niż w gospodarstwie unijnym. W trzech rankingach, według wartości bezwzględnych produkcji ogółem, produkcji roślinnej i zwierzęcej, polskie gospodarstwo rolne zajęło końcowe pozycje spośród 26 innych przeciętnych unijnych gospodarstw rolnych. Po zastosowaniu miary podobieństwa struktur okazało się, że struktura produkcji ogółem polskiego przeciętnego gospodarstwa rolnego jest charakterystyczna dla krajów Europy Środkowej i Północnej. Przeprowadzona hierarchiczna klasyfikacja aglomeracyjna (ze względu na strukturę produkcji, rozmiar ESU, powierzchnię UR, produkcję i dochód) zakwalifikowała polskie przeciętne gospodarstwo rolne do klasy średnio małych gospodarstw z Europy Środkowej i Wschodniej.

Jako najważniejszą w tym nurcie publikację, uznaję badanie zamieszczone w *Przeglądzie Statystycznym* w 2012 roku.

Ryś-Jurek R. (2012): *Zastosowanie hierarchicznej klasyfikacji aglomeracyjnej do grupowania krajów Unii Europejskiej ze względu na strukturę i skalę produkcji gospodarstw rolnych*, *Przegląd Statystyczny*, Nr specjalny 2, s. 261-276.

Celem tego badania była próba delimitacji krajów w UE-27 o podobnej strukturze i skali produkcji pochodzącej z gospodarstw rolnych. W badaniu położono nacisk na uwypuklenie podobieństwa struktur produkcji typowych dla obszarów klimatycznych UE-27, a także na wskazanie klasy, do której zakwalifikowano polskie rolnictwo. Wykorzystano dane z bazy FADN, którymi były średnie ważone przeliczone na gospodarstwo rolne z 27 krajów członkowskich UE w 2008 roku. Delimitację wykonano w oparciu o strukturę produkcji, wielkość ekonomiczną, powierzchnię użytków rolnych, wartość produkcji i dochodów z gospodarstwa rolnego. Badanie wykonano za pomocą hierarchicznej klasyfikacji aglomeracyjnej metodą Warda. Optymalną liczbę klas krajów o podobnej strukturze i skali produkcji wyznaczyłam na podstawie analizy wielkości przyrostów wariancji wewnątrzklasowej w procesie łączenia klas między poszczególnymi poziomami łączy. W ten sposób uzyskałam 10 klas krajów. Klasy opisano według obliczonego miernika różnic średnich dla analizowanych cech. Aż 3 klasy wykazały cechy szczególne, gdyż składały się tylko z jednego obiektu (kraju). Polska zaklasyfikowana została do jednej klasy z Bułgarią, Węgrami i Rumunią. Produkcja gospodarstw rolnych z tej klasy miała charakter mieszany. Były to gospodarstwa przeciętnie wypracowujące połowę produkcji i dochodu obserwowanego średnio w UE-27.

Ad. 4) Do czwartej grupy moich zainteresowań, koncentrujących się na **analizie warunków gospodarowania w sektorze rolnym**, zaliczyłam opracowania publikowane od 2007 roku (również we współautorstwie) w takich czasopismach, jak: *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie „Problemy Rolnictwa Światowego”* oraz *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Usług*. Zastanawiałam się w nich nad sytuacją gospodarstw rolnych w kontekście ich zmniejszającej się liczby oraz wprowadzania w nich doradztwa, postępu biologicznego i zainteresowania biogospodarką (Załącznik 3, II.B.4, nr: 45, 46, 52, 53). Wykazałam, że wprowadzaniem postępu biologicznego będą zainteresowane głównie gospodarstwa o dobrej sytuacji materialnej, które wypracowują znaczące przepływy pieniężne i reprodukują majątek.

W tym nurcie, interesowało mnie również modelowanie makroekonomicznych determinant zmian dochodów rolniczych w Polsce oraz regionalne zróżnicowanie czynników wytwórczych i efektywności dochodowej gospodarstw rolnych w UE-27 (Załącznik 3, II.B.4, nr: 47, 48 i 51). W badaniach potwierdziłam, że długookresowa ścieżka wzrostu dochodów w

rolnictwie jest wyznaczona głównie spadkiem liczby gospodarstw rolnych. Sprzyja to poprawie ich struktury agrarnej oraz przekłada się na zwiększone urynkowanie działalności produkcyjnej i poprawę wydajności pracy w rolnictwie w rolnictwie. Przygotowując te prace współpracowałam z dr Joanną Wiśniewską oraz z dr Romaną Głowicką-Wołoszyn.

Ponadto badając warunki funkcjonowania sektora rolnego, na krótko zainteresowałam się jego otoczeniem. Badałam, we współpracy z mgr Barbarą Wojtaszak, znaczenie typu funkcjonalnego gmin dla osiąganych przez nie wyników budżetowych i dla kształtowania warunków gospodarowania w nich (Załącznik 3, II.B.4, nr: 49 i 50). Wykazałam, że istnieje zależność między typem funkcjonalnym a budżetem jakim dana gmina dysponuje, co przekłada się na ich perspektywy rozwojowe, które zilustrowałam analizą SWOT.

Podsumowanie

Podsumowując, mogę stwierdzić, że moje zainteresowania naukowe i prace opublikowane w ramach czterech wyróżnionych obszarów badań, mieszczą się w zakresie szerokiej oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej gospodarstw rolnych, z uwzględnieniem warunków produkcyjnych. Są to rozważania prowadzone na gruncie ekonomii rolnej. Integrują one finanse i ekonomię, w centrum uwagi stawiając gospodarstwo rolne jako szczególny podmiot łączący gospodarstwo domowe z przedsiębiorstwem i prowadzący produkcję rolniczą w Unii Europejskiej.

Głównym moim celem jest badanie kondycji finansowej gospodarstw rolnych oraz jej uwarunkowań produkcyjnych, ekonomicznych i finansowych. Szczególną uwagę przykładam do wielkości ekonomicznej i typu produkcji wytwarzanej przez gospodarstwo rolne, osiąganych z niej dochodów i otrzymywanych subwencji. Zwłaszcza interesuje mnie sposób gospodarowania środkami finansowymi w gospodarstwie rolnym.

4.2. Statystyka publikacji

Moja działalność naukowo-badawcza została udokumentowana 54 opracowaniami. Szczegółowy wykaz publikacji, wraz z ich opisem bibliograficznym, liczbą punktów MNiSW i określeniem wkładu współautorów w przypadku publikacji wspólnych, znajduje się w Załączniku nr 3 i nr 6 do Wniosku. W tabeli 1 ujęto ich syntetyczne zestawienie.

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk ekonomicznych opublikowałam 6 artykułów, w tym 5 artykułów (z czego 2 we współautorstwie) w czasopiśmie naukowych i 1 rozdział w monografii

(we współautorstwie). Z kolei po uzyskaniu stopnia doktora mój dorobek stanowi 48 publikacji. Oprócz 2 monografii naukowych, opublikowałam 41 artykułów w czasopismach naukowych, w tym 11 w języku angielskim (z czego 1 we współautorstwie), a 30 po polsku (z czego 7 we współautorstwie). Dwa artykuły ukazały się w pokonferencyjnych *Proceedings*.

Tabela 1. Zestawienie ilościowe dorobku publikacyjnego według kategorii

Wykaz publikacji	Przed uzyskaniem stopnia doktora 2002-2006	Po uzyskaniu stopnia doktora 2007-2019		Razem
		doktorat i jego streszczenia	główne	
1. Monografie naukowe	-	1	1	2
2. Artykuły naukowe, w tym:	5	1	40	46
A) w czasopismach z IF (lista A)	-	-	-	-
B) w czasopismach z listy B, w tym:	5	1	38	44
- w języku polskim	4	1	29	34
- w języku angielskim	1	-	9	10
C) w <i>Proceedings</i> w języku angielskim	-	-	2	2
3. Rozdziały w monografiach naukowych	1	1	1	3
4. Redakcja monografii	-	-	1	1
5. Rozdziały w podręcznikach	-	-	1	1
6. Inne / niepuktowane	-	1	-	1
Razem	6	4	44	54
Publikacje według samodzielności:				
- publikacje autorskie	3	4	35	42 (78%)
- publikacje współautorskie	3	0	9	12 (22%)
Publikacje według języka:				
- po polsku	5	4	33	42 (77%)
- po angielsku	1	0	11	12 (23%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Załącznika 3.

Artykuły publikowałam w takich czasopismach, jak: *Przegląd Statystyczny*, *Wiś i Rolnictwo*, *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, *Handel Wewnętrzny*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Studia Oeconomica Posnaniensa*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* oraz *Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*. Jestem również autorką dwóch rozdziałów w monografiach naukowych (w tym jednego we współautorstwie). Ponadto jestem autorką jednego rozdziału w podręczniku, który współredagowałam. Wszystkie monografie, które opublikowałam lub umieściłam w nich rozdziały były recenzowane i wydane przez Wydawnictwo UPP lub SGGW.

Mój całkowity dorobek to **409 punktów** (obliczone zgodnie z obowiązującą punktacją MNiSW w roku publikowania), a po korekcie związanej ze współautorstwem (przyznając punkty według procentowego udziału w przygotowaniu publikacji) liczba ta wynosi **375 punktów**. Natomiast mój dorobek po uzyskaniu stopnia doktora wynosi **377 punktów**, a po korekcie uwzględniającej współautorstwo **347 punktów**.

Szczegółowo:

- suma punktów po uzyskaniu stopnia doktora: **347**   liczba artykułów: **44**,
- suma punktów z całego dorobku: **375**   liczba artykułów: **54**.

W ujęciu wskaźnikowym mój dorobek publikacyjny przedstawia się następująco (stan na dzień 01 kwietnia 2019 r.):

Liczba publikacji w bazie:	Web of Science = 0 Google Scholar = 45 Publish or Perish = 37
Liczba cytowań w bazie:	Web of Science = 4 Google Scholar = 70 Publish or Perish = 42
Indeks Hirscha według bazy:	Web of Science = 1 Google Scholar = 4 Publish or Perish = 4

Za działalność naukową zostałam trzykrotnie nagrodzona przez Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (II.G w Załączniku 3).

4.3. Uczestnictwo w projektach badawczych

Podczas mojej pracy naukowej uczestniczyłam w następujących projektach badawczych:

1. 2003-2004 – symbol 04-12, temat badań statutowych: *Analiza finansowa i marketingowa przedsiębiorstw oraz banków w sektorze rolno-spożywczym* (kierownik: prof. dr. hab. Feliks Wysocki), wykonawczyni zadania pt. *Wykorzystanie analizy dyskryminacyjnej do oceny kondycji ekonomiczno-finansowej indywidualnych gospodarstw rolnych*.
2. 2005-2006 – symbol 337/R/04/W, temat badawczy służący rozwojowi młodej kadry w ramach badań własnych: *Ocena sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych z wykorzystaniem wybranych metod ilościowych* (kierownik: prof. dr. hab. Feliks Wysocki), autorka pracy doktorskiej.

3. 2007-2010 – symbol 095-21, temat badań statutowych: *Analiza typologiczna gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich* (kierownik: prof. dr hab. Feliks Wysocki), wykonawczynie zadań:
  - w 2007 r. pt. *Ocena sytuacji ekonomicznej indywidualnych gospodarstw rolnych,*
  - w 2008-2009 r. pt. *Wykorzystanie metod taksonometrycznych, wielokryterialnych metod rankingowych i analitycznego procesu hierarchicznego do oceny poziomu rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa oraz jakości życia ludności,*
  - w 2010 r. pt. *Analiza sytuacji ekonomicznej i finansowej indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną w Polsce.*
4. 2011-2012 – symbol 507.095.12, temat badań realizowanych w ramach dotacji celowej na zadania służące rozwojowi młodych naukowców pt. *Analiza sytuacji ekonomicznej i finansowej gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną w Polsce w porównaniu z innymi krajami Unii Europejskiej* (kierownik: dr Roma Rys-Jurek).
5. 2013-2016 – symbol 508.095.00, temat badań statutowych: *Analiza sytuacji ekonomicznej i finansowej gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich* (kierownik: prof. dr hab. Feliks Wysocki), wykonawczynie zadań:
  - w 2013 r. pt. *Wykorzystanie metod taksonomicznych i ekonometrycznych do oceny struktury funkcjonalnej, poziomu rozwoju obszarów wiejskich oraz sytuacji finansowej gmin,*
  - w 2014 r. pt. *Analiza sytuacji finansowej gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej,*
  - w 2015 r. pt. *Analiza sytuacji ekonomicznej i finansowej gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich,*
  - w 2016 r. pt. *Sytuacja ekonomiczno-finansowa gospodarstw rolnych, przedsiębiorstw przemysłu spożywczego i banków w kontekście ogólnych warunków gospodarczych w Polsce na tle innych krajów UE.*
6. 2017 – symbol 508.095.01, temat badań statutowych: *Wielowymiarowa analiza sytuacji ekonomicznej i finansowej podmiotów gospodarki żywnościowej jednostek samorządu terytorialnego i gospodarstw domowych* (kierownik: prof. dr hab. Michał Jerzak), wykonawczynie zadania pt. *Wykorzystanie metod ekonometrycznych, taksonomicznych i decyzyjnych do oceny sytuacji ekonomicznej i finansowej podmiotów gospodarki żywnościowej, jednostek samorządu terytorialnego i gospodarstw domowych.*
7. 2018 – symbol 508.095.01, temat badań statutowych: *Determinanty ekonomiczne i finansowe rozwoju gospodarki żywnościowej i jednostek samorządu terytorialnego* (kierownik: prof. dr hab. Michał Jerzak), wykonawczynie zadania pt. *Czynniki kształtujące dochody i sytuację finansową gospodarstw rolnych w krajach Unii Europejskiej.*

4.4. Nagrody za działalność naukową

Po doktoracie otrzymałam trzy nagrody przyznane przez Rektora Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu (Załącznik 3, II.G). W 2006 roku otrzymałam nagrodę indywidualną za wyróżniającą się pracę doktorską. Natomiast w latach 2013 i 2017 zostałam wyróżniona za osiągnięcia naukowe udokumentowane publikacjami.

4.5. Udział w konferencjach, seminariach i szkoleniach

Uczestniczyłam w 33 konferencjach i seminariach naukowych krajowych i międzynarodowych (Załącznik 3, II.H i III. B). Często prezentowałam wyniki moich badań nad sytuacją ekonomiczno-finansową gospodarstw rolnych. Wygłosiłam 12 referatów i zaprezentowałam 1 poster (we współautorstwie). Za ważniejsze osiągnięcia w tym obszarze uważam udział w I Kongresie Statystyki Polskiej (2012 r.), na którym wygłosiłam referat pt. *Zróznicowanie regionalne produkcji rolniczej w krajach UE-27*, który później został opublikowany w *Przeglądzie Statystycznym* (tytuł zmieniono), a także zaproszenie mnie jako gościa specjalnego seminarium w ramach *Laboratoire d'études rurales* na Université Lumière Lyon 2 (2014 r.). Ponadto wyniki badań zaprezentowałam na 10th Economics & Finance Conference zorganizowanej przez the International Institute of Social and Economic Sciences w Rzymie. Wygłosiłam tam referat pt. *Determinants of family farm income: Findings from the panel data on the type of production in the EU countries*, który został później opublikowany w pokonferencyjnych *Proceedings*.

Dodatkowo w celu podniesienia własnych kompetencji i poszerzenia wiedzy uczestniczyłam w siedmiu szkoleniach (Załącznik 3, III.I). Interesowało mnie rozwinięcie umiejętności komunikacji naukowej, zarządzania badaniami naukowymi oraz podnoszenie kwalifikacji niezbędnych do tworzenia warunków umożliwiających transfer wyników prac badawczych do innych podmiotów gospodarki. Ponadto uczestniczyłam w siedmiu wykładach otwartych organizowanych przez UEP, SGGW i UPP by poznać najnowsze trendy naukowe w badaniach ekonomicznych znanych Profesorów (Załącznik 3, III.B.2).

4.6. Recenzowanie publikacji w czasopismach

W latach 2013-2018 zrecenzowałam 43 artykuły naukowe dla czasopism polskich (70%) i zagranicznych (30%) (Załącznik 3, III.H). Najwięcej recenzji wykonałam dla *Zeszytów Naukowych „Problemy Rolnictwa Światowego”*, wydawanych przez SGGW w Warszawie.

Współpracowałam także z Sciencedomain International. Dla tego Wydawcy recenzowałam artykuły, które pretendowały do opublikowania w: *Asian Journal of Advances in Agricultural Research*, *Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology*, *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, *British Journal of Economics, Management & Trade* oraz *Journal of Economics, Management and Trade*.

Nawiązałam również współpracę z *Journal of Economics and Trade* (wydawany przez International Knowledge Press) oraz z *European Countryside* (wydawany przez Mendelova Univerzita (Mendel University) w Brnie).

5. Działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna

Podjęmowana przeze mnie działalność dydaktyczna związana była przede wszystkim z Uniwersytetem Przyrodniczym w Poznaniu, gdzie prowadziłam **wyklady i ćwiczenia** na pierwszym stopniu studiów stacjonarnych i niestacjonarnych kierunku Finanse i Rachunkowość oraz Ekonomia. Były to przedmioty podstawowe takie, jak: *Finanse przedsiębiorstwa*, *Finanse* oraz *Statystyka opisowa* oraz specjalnościowe takie, jak: *Nauka o pieniądzu*, *Współczesne systemy pieniężne*, *Finanse przedsiębiorstw przemysłu spożywczego*, *Finansowanie jednostek samorządu terytorialnego*, *Rachunkowość i finansowanie gospodarstw rolnych*, *Rachunkowość rolna i finanse*.

W swojej pracy dydaktycznej **wypromowałam 9 magistrantów i 63 licencjatów**, a w trakcie przygotowania są prace kolejnych 14 osób (Załącznik 3, III.E). W latach 2015-2018 pełniłam funkcję **promotora pomocniczego** w przewodzie doktorskim pani mgr Renaty Kubik z Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, która w 2018 roku obroniła pracę doktorską pt. *Efektywność ekonomiczna technik wytwarzania w towarowych gospodarstwach rolnych w Polsce*.

Od 2009 roku nieprzerwanie **opiekuję się studentami pierwszego roku studiów na kierunku Finanse i Rachunkowość**. Pomagam im rozwiązywać bieżące problemy, które dotyczą ich podczas pierwszego roku studiowania. Okazjonalnie sprawowałam też opiekę nad studentami pierwszego roku na kierunkach *Ekonomia* i *Polityka Społeczna* (Załącznik 3, III.D).

Swoją wiedzę przekazywałam nie tylko studentom, ale także licealistom (Załącznik 3, III.D). Uczestniczyłam w wielu spotkaniach z uczniami z poznańskich liceów (nr III, VI, IX, X, XIV) oraz z terenu Wielkopolski (z Nowego Tomysła, Objezierza i Puszczykowa). Specjalnie dla nich opracowałam i przeprowadzałam z nimi **autorskie warsztaty** pt. *Wydawanie pieniędzy to przyjemność czy smutna konieczność?* oraz *Przedsiębiorstwo i jego menager na polu walki o przetrwanie*. Zajęcia te cieszyły się dużym zainteresowaniem młodzieży, więc dyrektorzy szkół

zaprosili mnie jako prelegentkę w Dniu Rozwoju Osobistego w LO nr III w Poznaniu oraz w ramach Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości dla IX LO w Poznaniu. Ponadto czterokrotnie uczestniczyłam w Dniu Współpracy organizowanym przez Dziekana Wydziału Ekonomiczno-Społecznego dla współpracujących z Wydziałem szkół średnich (2016, 2017, 2018, 2019) jako opiekunka wyjazdów dydaktycznych licealistów z VI LO i VII LO w Poznaniu.

W celu doskonalenia moich umiejętności dydaktycznych ukończyłam Roczne Studium Przygotowania Pedagogicznego, brałam też udział w szkoleniach z autoprezentacji zorganizowanych przez FameLab i Rzeczników Nauki (Załącznik 3, III.I).

- Towarzystwa
- Jestem członkinią trzech towarzystw naukowych:
- Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu,
  - Polskie Towarzystwo Statystyczne,
  - International Institute of Social and Economic Sciences.

Od 2003 roku jestem członkinią **Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu**. Do głównych celów tego Stowarzyszenia należy wymiana doświadczeń i osiągnięć naukowych w zakresie nauk ekonomicznych i społecznych związanych z rolnictwem i agrobiznesem. Natomiast w 2015 roku wstąpiłam do **Polskiego Towarzystwa Statystycznego**. Jest to organizacja skupiająca przedstawicieli służb statystyki publicznej i środowisk akademickich, samorządu terytorialnego i gospodarczego, jednostek administracji rządowej, którzy są zainteresowani teorią i praktyką badań statystycznych. Od 2018 roku jestem członkinią **International Institute of Social and Economic Sciences (IISES)**. Misją tego Instytutu jest promowanie badań, rozpowszechnianie wiedzy i rozwijanie współpracy badawczej w zakresie nauk społecznych i ekonomicznych między badaczami, naukowcami i praktykami.

Z pozostałej działalności organizacyjnej, chciałabym wymienić:

- członkostwo w kierunkowym Zespole ds. jakości kształcenia na kierunku Finanse i Rachunkowość (od 2012 roku),
- członkostwo w zespole przygotowującym dokumentację na potrzeby akredytacji kierunku Ekonomia (2014 r.).

6. Współpraca międzynarodowa i krajowa

Uczestniczyłam w **Programie Erasmus+ Teaching Staff Mobility (STA)**, z którego w czerwcu 2011 roku wyjechałam do Lyonu we Francji. W szkole wyższej ISARA przeprowadziłam zajęcia ze studentami w języku francuskim. M. in. wygłosiłam tam wykłady pt.: *L'agriculture en*

Pologne. Les changements pendant la transformation économique oraz La structure de la production de l'exploitation agricole en Pologne et dans les pays de l'UE en 2007.

W 2013 roku odbyłam dwutygodniowy (18-29.03) **staż naukowo-badawczy w SGGW w Warszawie** w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw w Zakładzie Finansów Przedsiębiorstw i Rachunkowości. Opiekę naukową sprawował dr hab. Mirosław Wasilewski, prof. SGGW. W trakcie stażu wystąpiłam na seminarium dla pracowników i doktorantów, zorganizowanym w Katedrze EiOP i zaprezentowałam wyniki badań nad sytuacją finansową gospodarstw rolnych.

W maju 2014 roku zostałam zaproszona przez prof. Claire Delfosse, Dyrektorkę *Laboratoire d'études rurales* na Uniwersytecie Lyon 2 do wygłoszenia referatu na seminarium dla pracowników i doktorantów. Przygotowałam i wygłosiłam prezentację w języku francuskim pt. *Les problèmes économiques et sociologiques des exploitations agricoles en Pologne au debut de XXI siècle*. Zaproszenie to połączyłam z tygodniowym wyjazdem studyjnym do środkowo-wschodnich regionów Francji.

Rene Rysz-Jurek